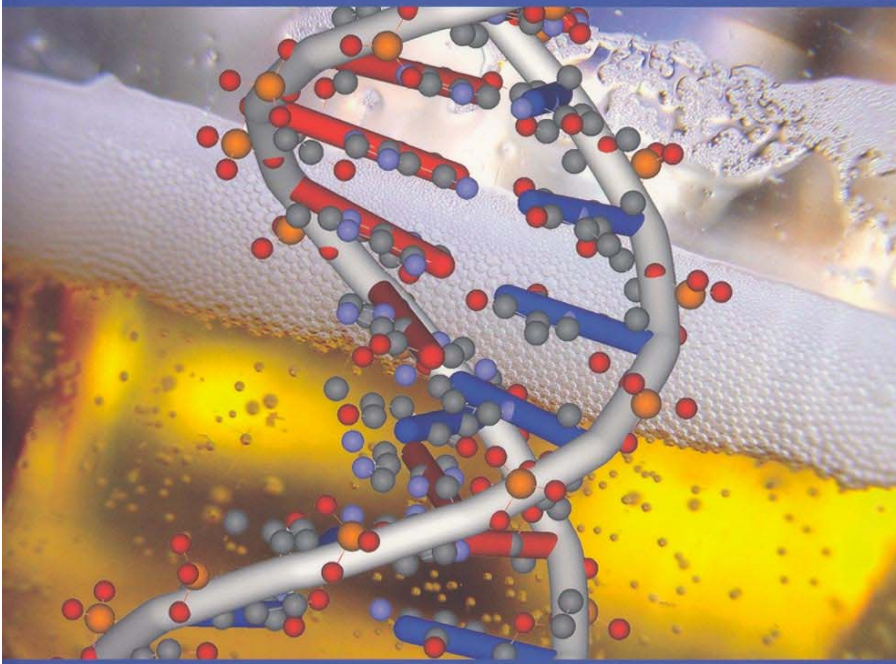

ALCOHOLISME EN HET GENETISCH VENSTER

EEN NIEUWE KIJK OP ALCOHOLVERSLAVING?

DR N.C.G.M. DONDERS • DR S. SNELDERS • PROF.DR T. PIETERS • DRS N. VAN GEELEN •
PROF.DR F.J. MEIJMAN • DR J.C. VAN DER STEL

ALCOHOLISME EN HET GENETISCH VENSTER

COLOFON

Samenstelling en redactie: Nathalie Donders, Stephen Snelders en Toine Pieters SMO-begeleider:

Nicolas van Geelen

Bureauredactie: Antoinette Verburg

Vormgeving: Max Beinema grafische vormgeving

DTP: Pauline van den Broek

Druk: Hooiberg, Epe

ISBN-IO: 90-6962-227-0

ISBN-13: 978-90-6962-227-9

Bestelnummer: 0337

SMO-2006-3

Den Haag, oktober 2006

Omslag: Foto Nix Frey, DNA model Geoff Hutchison

© Stichting Maatschappij en Onderneming

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van de Stichting Maatschappij en Onderneming.

SMO abonnement: € 40,00 per kalenderjaar, omvat 6 SMO-publicaties.

SMO hanteert voor studenten een aangepast tarief. Neem daarover contact op met het secretariaat: info@smo.nl of telefoon 070-3 528 528

Anmelding bij voorkeur door storting op postrekening 33 17 17 ten name van SMO, Den Haag.

Stichting Maatschappij en Onderneming Badhuisweg 91,

Postbus 87859, 2508 DG Den Haag

Telefoon: 070-3 528 528

Fax: 070-3 522 591

E-mail: info@smo.nl

Internet: <http://www.smo.nl>

smo

De laatste jaren komt er steeds meer kennis beschikbaar over genetische aanleg voor alcoholisme. De toegenomen aandacht voor de genetische oorzaken van verslaving beïnvloedt de wijze waarop vanuit de overheid,

de hulpverlening én de publieke opinie tegen verslaving wordt aangekeken. Tegen deze achtergrond heeft de afdeling Metamedica van het VU medisch centrum in samenwerking met de Stichting Maatschappij en Onderneming (SMO) op initiatief van de Stichting Volksbond Rotterdam (SVR) een inventarisatie gemaakt van de actuele en historische kennis op het gebied van de genetische aspecten van alcoholverslaving. Vervolgens is onderzocht wat de implicaties daarvan kunnen zijn voor de preventie, hulpverlening en voorlichting. Belangrijke vragen komen aan de orde. Heeft een alcoholist een sociaal of een medisch probleem? De wijze waarop deze vraag wordt beantwoord, is van grote invloed op de beeldvorming ten opzichte van alcoholverslaafden. Is het eigen schuld of dikke bult? Of is een alcoholist een pechvogel met een genetisch foutje? Het resultaat is een caleidoscopische verkenning van de ontwikkelingen op het terrein van de genetica in relatie tot alcoholverslaving.

SVR Stichting Volksbond

Rotterdam

vu medisch centrum

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	9
TEN GELEIDE	11
VERANTWOORDING	13
1 INLEIDING	15
1.1 Nieuwe biologische verankering van alcoholisme	16
1.2 Genetische diagnostiek en mogelijke gevolgen	16
DEEL 1	
2 DE ROL VAN GENETISCHE FACTOREN BIJ ALCOHOLVERSLAVING	21
2.1 Genetische factoren bij alcoholisme	21
2.2 Waar zitten de genen?	24
2.3 Beschermende genetische factoren	26
2.4 Genetische factoren bij alcoholgerelateerde schade	27
2.5 Verworven genetische aspecten	27
2.6 Kanttekeningen bij moleculair-biologisch onderzoek naar genetische factoren	28
2.7 Familie-, tweeling- en adoptieonderzoek	29
2.8 Individuele factoren	30
2.9 Medicamenteuze ondersteuning bij behandeling van alcoholisme	31
3 HET BEELD VAN DE ALCOHOLIST	33
3.1 Gevolgen van geneticalisering	34
3.2 Implicaties voor preventie en [farmacologische) behandeling	34
3.3 Beeldvorming rondom geneticalisering van alcoholisme	35
3.4 Rol van media	36
4 MAATSCHAPPELIJKE GEVOLGEN	37
4.1 Beperkingen en relativering	38
4.2 Kansen en mogelijkheden	40
4.3 Schaduwezijden	41
4.4 Maatschappelijke context en trends	43
5 TOEKOMSTBEELDEN	45
5.1 Inleiding	45
5.2 Genetic World	46
5.3 Brain world	48
5.4 Holistic world	49
5.5 Genetic resistance	50
5.6 Conclusies	52

DEEL 2		
6	DOMINANTIE VAN DE BIOLOGISCHE VERANKERING VAN ALCOHOLISME: EEN CONTRASTEREND HISTORISCH DRIELUIK	55
6.1	Van der Stel's geschiedenis van de drankbestrijding en alcoholhulpverlening in Nederland	55
6.2	De betekenis van historische trends	64
6.3	Gevaren van geneticalisering: een kritisch perspectief	67
7	VERSLAVING ALS BEHANDELBARE HERSENZIEKTE?	73
7.1	Modellen	73
7.2	Alcoholisme is een ziekte?	75
7.3	Fenotype, endofenotype, genotype	77
7.4	Medicamenteuze behandeling en psychosociale interventies	78
8	DE ROL VAN CULTURELE, ETNISCHE EN RELIGIEUZE ASPECTEN IN RELATIE TOT GENETISCHE FACTOREN	79
8.1	Culturele aspecten in drinkgewoonten	79
8.2	Classificaties van en omgang met alcoholproblematiek in de VS	80
8.3	Het onderzoeksbeleid in de Verenigde Staten	81
8.4	Etnische aspecten: Latijns-Amerikaanse immigranten in de VS	82
8.5	Religieuze aspecten	83
8.6	Gezondheidsverschillen en aanvaarding van de nieuwe genetica in de VS	84
9	IMPRESSIES UIT HET LABORATORIUM VAN DE SAMENLEVING	87
10	SLOTBESCHOUWING	89
10.1	Rol van genetische factoren bij alcoholisme	89
10.2	Genetische testen en preventie van alcoholproblematiek	90
10.3	Onderscheidend vermogen	91
10.4	Ontwikkelingen richting farmacogenetica	92
10.5	Etnische en raciale aspecten	93
10.6	Gevolgen voor stigmatisering	94
10.7	Conclusies	95
10.8	Beleidspectieven	95
10.9	Verder onderzoek	97
	BIBLIOGRAFIE	99
	BIJLAGEN	
	Kernelementen scenario's	102
	Deelnemers Rondetafelbijeenkomsten	105
	OVER DE AUTEURS	107